

מקושרים

גיליון שבועי בענייני כוונת וביאורי תיבות התפילה

מתוך אוצרות סידורים ומחזורים מתיבתא

גיליון ט"ו

פרשת בא | תשפ"ה

ויאני תפילתי

צדיקים ועבודת התפילה - בראי הפרשה

"לכו עבדו את ה' אלקיכם מי נמי ההלכים: ויאמר משה בנערינו ובנענינו וְלֹא בְּנֵינֵינוּ וּבְנֵינֵינוּ וּבְנֵינֵינוּ וּבְנֵינֵינוּ וּבְנֵינֵינוּ... לא כן לכו נא הַגְּבֵרִים וְעַבְדוּ אֶת ה'" (י. ח. יא.)

דין ודברים זה שבין משה רבנו לפרעה הרשע, מבהיר עד כמה רחוקה השקפת האמת, נקודת המבט היהודית והנכונה כלפי הקשר הפנימי והעמוק אותו חולק כל יהודי באשר הוא עם קונו, לבין ההשקפה המסולפת והמעוותת של פרעה ודומיו - לפיה שמורה עבודת האל אך ורק לאנשים מסוימים וכי רק אליהם נגע הדבר.

מקדם חונכנו כי כל אדם, יהודי ואף שאינו כזה, בכל גיל ובכל מצב, ראוי ואף מתבקש לפנות לאלקי השמים והארץ ולעבודו בכל לב, להשיח לפניו את לבו ולתנות את כאבו, להודות ולשבח לפניו בכל פה ולעבודו בעבודה שבלב היא תפילה.

המעשה הבא מעיד על כך שאכן - בכל גיל וגם בנוגע לכל בקשה, אבינו הרחום והחונן שבשמים מתאוה לתפילתנו ופותח צינור מיוחד של השפעת טוב וחסד, ישועה ורחמים לכל אחד ואחד.

כבר מיינקותו ניכר היה על צבי הירש כי הוא זרע ברך ה'. חן מיוחד נסוך היה על פניו התמות, הזכות, ונהרה של יראת שמים ואהבת ה' נשפכה עליו, ואמרות הכל. תפילותיו התארכו ונמשכו זמן רב מעל לממוצע בקרב בני גילו, ובעוד שחבריו רדפו אחר האוהים ומצאו להם כר נרחב לשיטוש רחובות העיירה - הוא מצידו לא טמן ידו בצלחת אלא הגביר חיילים בתורה הקדושה ובנה את קומתו הרוחנית נדבך אחר נדבך.

במישור הגשמי, לעומת זאת, לא חונן הילד ביותר.

את אביו ואמו איבד זה מכבר, ואת שנות ילדותו העביר בבית דודו אשר פרס עליו את חסותו, אם כי לא היה בכוחו של הדוד לבקוע עבורו את שערי אוצר השידוכים ולסייע לו בתחום זה, בו - מסתבר, הוא נחל אכזבה אחר אכזבה.

הוא היה נער חמום, בן עלייה ומחונן בכל מידה טובה. כשרונו עלה בהרבה על הממוצע וידיעותיו לצד עמקנותו בתורה עשו להן כנפיים, אולם על הכל העיבה עובדה פשוטה שגרמה להצעות שידוכין כאלה ואחרות לרדת בזו אחר זו.

נמוך קומה הוא היה, באופן חריג ומוגזם למדי. בעיני חותנים עתידיים וכלות אפשריות נתפס הדבר כחום של ממש, ולא נותרה לצבי הירש ברירה כי אם לעשות שימוש עוצמתי בנשק החזק ביותר, אם כי הפשוט ביותר שהוא הכיר.

'רבנו של עולם' פתח צבי הירש את פיו בתחינה, 'אנא ממך, עשה נא למעני והגבה את קומתי, על מנת שאוכל לבוא סוף סוף בברית האירוסין'.

'שמא תאמר: יהיה הדבר תימה בעיני הבריות' המשיך את תפילתו התמה, 'ודע אני וסמוך ובטוח כי בכוחך הגדול תוכל להשיח זאת מבני אדם'.

לנוכח תפילה שכזו, לא יפלא אפוא כי בתוך רגעים ספורים צמחה קומתו באורח פלא ונעשה צבי הירש כאחד האדם, נער מירי ככל בני גילו. אודות עובדה זו ידוע רק מפי צדיקי הדורות אשר שיתפו אותנו בכך, אחרת לא היה הדבר נודע לעולם - שהרי גם חלקה השני של תפילתו התקבל ופעל כמצופה - הבריות לא שמו יבם כלל לשינוי הדרמטי וכך זכה הנער הקדוש לבוא בברית האירוסין עם בת ישראל צדקנית וחסודה כמשאלתו.

אך בכך לא תם הסיפור. החותן המיועד, כנהוג, העניק לו תשורה לאירוסין - שעון זהב יקר ערך. דא עקא, לא חלף כי אם זמן מועט והשעון היקר נעלם כלא היה.

ככל שנגע הדבר לחתן בן העלייה, לא היה זה הפסד של ממש. מה לו ולחפץ גשמי, בעל ערך חומרי ככל שיהיה, כשתורת ה' ומצוותיה הקדושות לפניו והוא יכול לדבוק בהן ולהתקשר לבוראו

המשך בעמוד הבא

התפילה בפרשה

אמרי שפר ממאורי האומה

"ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אתתי אלה בקרב" (י. א.). והנה הקדוש ברוך הוא מתאוה לתפילתן של צדיקים ולפעמים השם יתברך ברוך הוא גוזר גזירה כדי שיתפלל הצדיק ויבטלה. וזהו בא אל פרעה כי אני הכבדתי כו', שלא ישלח את ישראל ואתה הבטלת זאת (נועם אלימלך).

"ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אתתי אלה בקרב" (י. א.). ראיתי בספר זכרון זאת להרבי הקדוש מלובלין ובספר אור ישראל להמגיד מקאזניץ עצה נכונה לאדם המתפלל בצר לו שלא יתפלל עבור עצמו, אלא בזמן שאדם מצטער שכינה מה אומרת קלני מראשי וכו' (הגיה טו, ב) אם כן צערו הוא צער השכינה כביכול, על כן יתפלל עבור צער השכינה, ובוה נסתם פי המקטרגים. וכמו שבפרשן כן יש לומר הוא בכלל ישראל, שכאשר ישראל אינם כל כך ראויים ומדת הדין תמצא מקום לקטרג, אז עצת השי"ת לשלח כבוד שמו הגדול עמו, שבצרתנו יגיע חילול כבודו ית"ש, ושוב נסתם פה המקטרגים.

ובזה יש לפרש שהיה מאמר הקדוש ברוך הוא: 'כי אני הכבדתי את לבו'... תשובה למשה רבינו ע"ה,

שהיה תמה מדוע אחר שבע מכות עוד הוא מתחזק, והיה מתיירא מפני קטרוג אולי ח"ו עמדו מקטרגים וה' אוהב משפט ולא ידחה את המקטרג בקש.

אמר לו השי"ת: 'כי אני הכבדתי את לבו וגו' למען שתי אתתי אלה בקרב, ואם כן אל כבודי נוגע הדבר ושוב אינך צריך להתיירא מפני מקטרגים. ואם כן זה עצמו שהיה פרעה מכביד את לבו נגד ה' לבלתי שמוע בקולו ביד משה נביאו והיה מעכב את הגאולה, זה עצמו הביא את הגאולה (שם משמואל).

"דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשור לחודש הזה יקחו להם איש שה לבית אביתו שה לבית וגו' ויקחו את הקרב אל ביתו וגו'" (שמות יב, ג).

יאמר וישכנו, על השכינה הקדושה השוכן בקרב האדם, והיא תמיד שורה אצל האדם ככותל מערבי שמעולם לא זזה שכינה וכו'. וזהו [ו]הקרב אל ביתו, והיינו שיתפלל לה' יתברך ברוך הוא שיהיה לו לעזר ולסעד, על דרך (יזמא לח, ב): 'הבא לטהר מסייעין לו' (דגל מחנה אפרים).

"והיה לאות על ידךה ולטטפת בין עיניך פי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים" (שמות יג, טו).

וכוונת כל המצות שנאמין באלקינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת הציירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלקיו שבארו, וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וכותל תפלת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לא-ל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפני ברייתך אנחנו (רמב"ן).

צהר לתיבה

הארת מושגים ומונחים בתפילה

תפילה במעבר בכרך

"הנכנס לכרך" קבעו חז"ל (ברכות ד, א), "מתפלל שתיים, אחת בכניסתו ואחת ביציאתו. כן עזאי אומר, ארבע, שתיים בכניסתו ושתיים ביציאתו".

רש"י (שם) מבאר את הצורך בתפילה זו, וזו לשונו: "המהלך בדרך וצריך לעבור כרך, ושם מצויים מושלים רעים ומחפשים עלילות". לשם כך על העובר בכך להתפלל פעמיים, כלשון רש"י: "אחת בכניסתו - מתפלל שתיים שיכנס לשלום. ביציאתו - מתפלל שיצא לשלום".

בן עזאי, לעומת תנא קמא, מוסיף את ענין השבח לתפילות אלו (משנה שם): "נותן הודאה על שעבר וצועק על העתיד". היינו - הן בכניסתו לכרך על האדם הבודד ולשבח להשי"ת שהצילו מהנזקים האפשריים בדרכו הנה, לצד בקשה שייכנס לשלום לכרך, והן ביציאתו מן הכרך מוטל עליו להודות על הצלתו מנזקי הכרך, לצד תפילה להצלחתו ושלומו בדרך. תפילה זו האחרונה, לשלומו בדרך, ממשיכה באופן ישיר ומתחברת לתפילת הדרך הרגילה.

בחי אדם (ככל ש טיף ד) כתב כי אין הדבר נוגע אך ורק לסכנות בנפש, אלא אף לעלילות ממון המבקשות לעשוק את האדם.

לענין אמירת תפילה זו בזמננו, מביא המשנה ברורה (א"ח רל ס"ב) בשם האחרונים כי היות ופחות מצויים כיום בכרכים אנשי שלטן המוחפשים להעליל עלילות שווא על כל הנכנס בהם, אי לכך אין חובה לומר תפילה זו כיום. יחד עם זאת, מותר ואף ראוי להתפלל כן אף בזמננו, ואין בכך משום

ברכה לבטלה שהרי זו מטבע לשון שתקנו חז"ל (ראה פסקי תשובות א"ח חיים סימן רל אות ב).

תפילה בכניסה לבית המרחץ

חז"ל מתייחסים בברייתא למצב בו נכנס האדם לבית המרחץ, וזו לשון הברייתא (ברכות ס, א): "הנכנס לבית המרחץ, אומר: יהי רצון מלפניך ה' אלקי שתצילני מזה ויכניצא בו, ואל יאָרע בי דבר מלקלה ועון, ואם יאָרע בי דבר מלקלה ועון - תְּהֵא מיתתי פְּפָרָה לְקַלְ עֲוֹנֹתַי". אכן, האמורא אביי מסתייג מחתימת התפילה בנוסח זה: 'תְּהֵא מיתתי פְּפָרָה לְקַלְ עֲוֹנֹתַי', שהרי הדבר כעין תמיחת פיו לשטן.

לאחר יציאת האדם מבית המרחץ, יש להשלים את התפילה בהודיה להשי"ת על שהצילו מנזק האפשרי העלול לבוא עליו בבית המדרש, וכפי הלשון שמביאה הגמרא בהמשך: "מוֹדֵה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' שֶׁהַצַּלַּמְנִי מִן הָאָרֶז".

הסכנה הגדולה הקיימת בבית המרחץ, על פי רש"י (שם), נעוצה באופן בו בנויים היו בתי המרחץ בזמנים קדומים. תחת רצפת בור-האמבט בו רחצו היה חלל, בו הובערה אש יוקדת שחיימה את מי המרחץ. הסכנה היתה, אפוא, היא החשש שמא תקרוס רצפת המרחץ ויפול הרוחץ לתוך הבור הרותחת. בהתאם להסבר זה, בדורנו לא קיים חשש זה [במקוואות וכדומה], היות ואינם בנויים באופן זה.

אולם ראוי להפנות את תשומת הלב לביאורו של המהרש"א (ברכות שם) כי הסכנה בבית המרחץ היא דווקא מסיבה אחרת לחלוטין - היעדר מצוות שיגנו על האדם מפוערנות בשעה זו, בהיותו במקום בו לא ניתן לעסוק במצוות ודבריו תורה. על פי טעם זה, מסתבר כי התקנה אמורה להיוותר על כנה אף בזמננו. אכן נקטו בפשטות כלל הפוסקים (ראה נוי"כ שו"ע או"ח ר"ל ג, א) כי בימינו אין טעם לומר תפילה זו.

עם ישראל עבר במצרים את כור ההיתוך המפרך, הנורא והקשה מכל. אין לתאר במילים את תהומות הכאב אליהן הגיעו, את הצער הבלתי נתפס שהיה מנת חלקם בהיותם משועבדים לפרעה. וכל זה למה?

נכון שהתכלית ידועה וכלולו כבר מינקותנו, המטרה ברורה. הקשר בין התוצאה - זכותנו להיות עם סגולה, לבין ההכנה שנדרשה לכך בגלות המרה במצרים, ברורים לכל דרך. יציאת מצרים ביד חזקה ובורוע נטויה - אותו אירוע מכוון המתואר בפרשתנו, ממחישה את חסדי ה' העצומים עמנו באותה שעה.

אולם יחד עם זאת, למרות הטעמים הידועים והסיבה הנראית לעין, בכל זאת קשה להבין על מה ולמה נדרש כזה כאב, כזו עצמה של שיעבוד.

בדבריו על הפסוק (ח. ת): "וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מֵעַם פְּרָעָה וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל ה' עַל דְּבַר הַצְּפִירָדִים אֲשֶׁר שָׁם לַפְּרָעָה", מגלה לנו הרה"ק השפת אמת' מגור ז"ל עוד נפלאות אלו קיבל מזקנו הקדוש הרה"ק ה'חידושי הרה"ם' ז"ל, ובו טמונה התשובה לשאלה הכאובה כל כך.

ואלו דבריו: "כי על ידי המכות נפתחו עשרה לשונות של תפילה. וכל הצרות שעברו על אבותינו במצרים היה כדי לבוא לבחינת התפילה. כמו שאמרו חז"ל שהיה חביב צעקתם לפניו יתברך במרום".

המשמך דבריו מביא השפת אמת את דברי המדרש אודות כך (שמות רבה כא. ה), ונביאים כלשונם, משום שיש בהם לימוד לכל יהודי באשר הוא, בכל מצב שהוא בחיים.

"אמר רבי יהושע בן לוי, למה הדבר דומה. למלך שהיה בא בדרך, והיתה בת מלכים צועקת לו בבקשה ממך הצילני מיד הליסטים, שמע המלך והצילה. לאחר ימים ביקש לישא אותה לאשה, היה מתאוה שתדבר עמו ולא היתה רוצה. מה עשה המלך, גירה בה הליסטים לא שתצטעק וישמע המלך. כיון שבאו עליה הליסטים התחילה צועקת למלך. אמר לה המלך, לכך הייתי מתאוה, לשמוע קולך."

"כך ישראל, כשהיו במצרים והיו משעבדים בהם התחילו צועקים ותולין עיניהם להקב"ה שנאמר (ב. כג.): "וַיְהִי בַּיָּמִים הַרְבִּיּים הֵהָם וגו' וַיִּצְעֲקוּ", מיד (שם פסוק כה): "וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", התחיל הקדוש ברוך הוא מוציאן משם ביד חזקה ובורוע נטויה. והיה הקדוש ברוך הוא מבקש לשמוע את קולם פעם אחת, ולא היו רוצין, מה עשה, גירה לפרעה לרדוף אחריהם, שנאמר (יד. י): "וַפְּרָעָה הִקְרִיב", מיד (שם): "וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה'".

"באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא, לכך הייתי מבקש לשמוע קולכם, שנאמר (שיר השירים ב. ד): "וַנִּזְנֵתִי בְּחֶגְגֵי הַסֵּלֶעַ", ה'שְׁמִיעֵנִי קוֹל' אינו אומר אלא "הִשְׁמִיעֵנִי אֶת קוֹלְךָ" אותו הקול שכבר שמעתי במצרים. לכך כתיב 'הִשְׁמִיעֵנִי אֶת קוֹלְךָ'. כיון שהתפללו, אמר הקדוש ברוך הוא למשה מה אתה עומד ומתפלל, כבר קדמה תפלתן של בני תפלתן שנאמר (יד. טו): "מֵה תִצְעַק אֶלִי", עד כאן לשון המדרש. נמצאנו למדים, כי גלות מצרים על קשייה המרים והקשים מנשוא הביאה לנו בעצם את המתנה הטובה ביותר שניתן להעלות על הדעת - התפילה. ולא רק את התפילה כשלעצמה, אלא לא פחות מעשרה לשונות של תפילה, אשר בכל אחת מהן טמונה דרך ייחודית בפני עצמה המשמשת אותנו בעת שאנו פונים לאבינו שבשמים!

נחדד עוד יותר.

ידועים דברי רבותינו זכרונם לברכה, עליהם אנו חוזרים בהגדה של פסח (משנה פסחים י. ה): "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". פסח זה קיים השעבוד שלו, כל אדם מתמודד כשלעצמו עם קשיים גשמיים כמו גם רוחניים. היצר וחילוליו לא יצאו לחופש מוקמת, והמערב מתחדשת באופן תמידי כפי שהעידו חז"ל (סוכה נב. ב): "צרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו".

יתירה מכך, העיד אחד ממאורי החסידות כי היצר אינו מסתפק באיבוד נשמתו והתנכלות לרבידים הרוחניים של האדם, אלא כל מגמתו להשמיד, להרוג ולאבד, להתריב כל חלקה טובה ולהתנכל לכל איש ישראל אף במישור הגשמי!

אז מה הפתרון? על זאת משיבים חז"ל (שם): "אלמלא הקדוש ברוך הוא שעורר לו - אינו יכול לו". כל מה שנדרש זה סייעתא דשמיא, כזו שתסייע ביד האדם לצלוח בגבורה את המשבר הרוחני או הגשמי ולהתמודד מול כל קושי או כאב, הפרעה ואיום.

את הדרך לקבלת הסיוע הזה, מלמדנו השפת אמת, קיבלנו במתנה דווקא באותו זמן קובא, בעמק הבכא וכשנראה היה שאין סיכוי לישועה. דווקא שם, מתוך הצער הנורא ועל סף ייאוש, התגלה לנו עולם חדש ומופלא ששמו 'תפילה'. שם קיבלנו את הדרך, האמצעי להשגת קרבת אלקים, לעמוד לפני בורא כל העולמים ולשפוף נפשינו לפניו כבן חידד לפני אביו, בעשרה דרכים שונות שלכל אחת מהן רבדים נוספים, רבים מספור ועמוקים לאין שיעור, כל אדם לפי דרגתו ובהתאם למצבו.

יתירה מכך - לא זו בלבד שקיבלנו שם מתנה זו, אלא שכל מטרת השעבוד הנורא היתה כדי שנקבל זאת, כדברי השפת אמת: "וכל הצרות שעברו על אבותינו במצרים היה כדי לבוא לבחינת התפילה".

מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

בעבותות של אהבה? אולם בכל זאת, קיים היה חשש שייודע מכך לחותנו, וכדי ביזיון וקצף.

'אבי שבשמים, הלא כל הארץ שלך היא' פנה שוב, באותה נימה, לאב הרחמן, 'היכן שרק נמצא השעון - הרי הוא בידך. מה לך אפוא הבדל אם הוא נמצא כאן, על ידי, או במקום אחר כלשהו בעולמן?' בסיום תחינתו זו, התכוּפף צבי הירש בפשטות, כדבר שבשגרה וכאדם היודע את אשר לפניו, אל הקרקע. שם, למרבה התדהמה ושמא לא, מצא את השעון מונח בשלווה.

לימים, כאשר נודע שמו בכל קצווי תבל בתור הרה"ק ר' צבי הירש מאליק ז"ל, העבירו צדיקי ארץ מדור לדור ומפה לאוזן את המעשה הפלאי, תוך שהם מציינים כי עצם הזכרת הסיפור מהווה סגולה עצומה ומכחלת למציאת אבדה.

קרבת אלוקים
לאדם של גדולי הדורות

הגאון ר' יצחק מאיר שור שליט"א, מראשי ישיבת תורה ודעת אשר לצד כהונתו הרמה הוא פועל לקרב את העם שבשדות לאביהם שבשמים, נתקל פעם בדרכו לשיבה ביהודי לא מוכר, אשר עשה רושם כי הוא רחוק כרחוק מזרח ממערב מכל דבר שריח של יהדות נושב ממנו, 'תינוק שנשבה' במלוא מובן המילה.

כמה משפטי נימוס והחלפת פרטים אישיים הבהירה לרב כי הלה בא לגור בשכונה זה עתה, ממש בסמיכות מקום למקום מגוריו. בנוסף, לצד תדהמתו מבורותו הקיצונית של האיש בכל הנוגע ליהדות, הופתע גלות כי האיש כמָה וצמא לשמוע, להחכים ולהתחבר. במאור פנים, הציע לו הרב לבוא אליו לסעודת שבת, הוא ורעייתו, על מנת לטעום את טעמה האמיתי של שבת קדשנו ולהבין במה דברים אמורים.

דבר הוביל לדבר, שבת ועוד אחת ואחריהן גם הנחת תפילין וחברותא קבועה, וכך לאחר תקופה נמצא בני הזוג את עצמם מקבלים את ההחלטה המשמעותית בחייהם: החל מהיום הם מקפידים על קלה כעל חמורה, מנהלים אורח חיים חרדי למהדרין ועושים הכל כדי למלא את החלל שנפער בחייהם עד כה.

באחד הימים פנה היהודי לרב שור וסיפר לו את ששמע פעם מהוריו - כי יש לו אי אלו קרובי משפחה 'אולטרה-חרדים' כהגדרתו, קרי: הכי אדוקים שיכול רק להיות. הוא שיתף את הרב בדעתם החריפה של הוריו אודות אותם קרובים, אשר הגדירו אותם ככאלה שאינם שפויים ורחוקים מלהיות בריאים בנפשם.

כעת הוא מבין, כך אמר, כי ייתכן ודעה זו נבעה משנאת עם הארץ לתלמידי חכמים ולמה שהם מייצגים. 'חפץ אני עד מאד

להכירם' שיתף את הרב במשאלתו, וזה אכן סייע לו לגשש ולחפש, לאתר את אותם קרובים עלומי שם.

בירור מקיף העלה כי אכן, קיימים קרובים כאלה, ולא זו בלבד שהם שומרי תורה אלא הרבה מעבר לכך. מדובר היה באחד הצדיקים המפורסמים, אדמו"ר אשר רבים נהנו לאורו וחסו בצילו, ומקום מושבו בשכונת בורו-פארק.

נוצר קשר, תואם ביקור, והיהודי מצא את עצמו ניצב בחדרו של הרב, נרגש ומתוח מהמעמד. הרבי מצדו דאג לקרבו במילים חמות, להאיר לו פנים ולהקל על אי-הנעימות ככל האפשר.

מפה לשם, לאחר אי אלו שיחות בנושא המשפחולוגי הענפה שלהם, התברר ליהודי להפתעתו כי הרבי - הוא ולא אחר, שימש כסנדק בביתו שלו עצמו!

התברר כי אבי הרך הנימול, הלא הוא אותו קרוב משפחה של הרבי אשר הלך לחצוב לו בורות נשירה והתרחק ביותר מהיהדות הגאמנה, בחר לכל הפחות למול את בנו כדי שיישאר במידת-מה קשור ליהדות.

כשביקש מקרוב-משפחתו האדמו"ר לבוא ולכהן כסנדק, לא ראה הרבי בכך כל טעם. האירוע כולו - ידע הרבי, מושתת היה על אוריה קלוקלת ופרוצה, המוהל ככל הנראה יהיה מפוקפק ואף גרוע מכך, ומי יודע אם הוא כלל שומר מצוות. אולם הרבנית מצידה עודדה את הרבי ללכת, ולו בשביל הרך הנימול שלא חטא בהיולדו להורים שכאלה.

נכונותי להפצרותיה של הרבנית' סיפר לו הרבי, 'ובעודי מחזיק ברך הנימול הפלתי תחינה ובקשה לפני היושב במרומים - שיחוס וירחם עליו, ימצא עבורו את נתיב החיים שיוביל אותו למסלול הנכון, למשעול העולה בית אל-ל דרך ישראל סבא'.

'כעת, כשאני נוכח לראות אותך ואת הדרך שעברת' סיים הרבי כשדמעה של התרגשות וזלגת מעיניו וגם מעיני היהודי הנרגש, 'אני רואה כי אכן - נענתה תפילתי!'

פנינה לשבת
מבית מדרשם של רבותיו

"וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וְהָ הָקָה כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פְּרָעָה יֵשֵׁב עַל כֶּסֶף עַד בְּכוֹר הַשֵּׁבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה" (ב. כט).

בהר הקדוש (לו. ב) הובא על פסוק זה לשונו של דוד המלך (תהלים סט. יד): "וַאֲנִי תַפְלִיטִי לָךְ ה' עַת רְצוֹן אֱלֹקִים בְּרַב חֶסֶדְךָ עֲנֵנִי בְּאֵמַת יִשְׁעֶךָ", והיטיב לבאר זאת הפלא ופלא הרה"ק האמרי אמת' מגור ז"ל.

הנה אמרו חז"ל (בבמות עב. א): "כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, לא נשבה להם רוח צפונית", אשר היא רוח נוחה

ומטיבה לבריות, וזאת - על פי הסבר אחד בגמרא. משום שזנופים היו בני ישראל באותה שעה.

והנה אודות מכות מצרים נאמר (ישעיהו יט. כב): "וַיִּגַּף ה' אֶת מִצְרַיִם נִגְף וַיְרַפֹּא", היינו שמכות מצרים היו באופן שמצרים הולקו ונענשו - ומכל מכה נוצר לישראל פתח לרפואה וישועה, כנגד אותה מכה בה לקו המצרים.

אם כן, זאת מלמדנו הזוהר הקדוש, כי בעת שהולקו המצרים במכת בכורות, פתח הקב"ה פתח לישראל והעניק להם 'עת רצון', הלא היא וַאֲנִי תַפְלִיטִי לָךְ ה' עַת רְצוֹן, היינו שלמרות היותם זנופים ורחוקים חלילה, עדיין תעמוד להם תמיד אותה עת רצון יקרה וחביבה, שעה שבה יוכלו להתקרב לבורא כל העולמי ולפעול אצלו - בשעת התפילה.

סדרא דעלותא

תפילות הקדמות ואבות האומה

שמשון הגיבור שפט את ישראל עשרים שנה, במהלכם עמד להם לא אחת כגיבור חיל הנלחם להם בפלשתים ומצילים מידם, כמפורט בספר שופטים.

לאחר כמה וכמה נסיונות, הצליחו הפלשתים לחלץ מאשת שמשון - דלילה, את סוד כוחו הגדול וגבורתו הבלתי-מובנת. זו האחרונה גילחה את שער ראשו, הפלשתים באו לתופסו והתוצאה העגומה מובאת בנביא (שופטים טו, כא): "וַיִּאָחַזוּהוּ פְּלִשְׁתִּים וַיִּקְרְאוּ אֶת עֵינָיו וַיִּיָּרֶדוּ אוֹתוֹ עֵצָה וַיִּאָּסְרוּהוּ בְּנַחֲשֵׁתַיִם וַיְהִי טוֹחֵן בְּבֵית הָאֲסוּרִים."

כעבור זמן-מה, במהלך משתה גדול שערכו הפלשתים בגודל שמחתם על תפיסתו, ציוו להביאו אליהם והעמידוהו בין שני העמודים עליהם נתמך הבית. בשלב זה נקט שמשון בפעולה (שם כו - לו): "וַיֹּאמֶר שְׁמֹשׁוֹן אֶל הַנָּעַר הַמְחֹזֵק בְּיָדוֹ וַיְהִיחָה אוֹתִי וַהֲמַשְׁנִי אֶת הָעַמּוּדִים אֲשֶׁר הַבַּיִת נִכְוֵן עֲלֵיהֶם וַאֲשַׁעֵן עֲלֵיהֶם: וַהֲבִית מֵלֵא הָאֲנָשִׁים וַהֲנָשִׁים וְשָׂמָה כָּל סַרְנֵי פְּלִשְׁתִּים וְעַל הַגֶּג פְּשֻׁלֶשֶׁת אֲלָפִים אִישׁ וְאִשָּׁה הָרָאִים בְּשָׁחוֹק שְׁמֹשׁוֹן."

כאן מובאת התפילה שנשא שמשון מעומק לבו, אותה תפילה שהחזירה לו את כוחותיו ולו לזמן מועט, אותו זמן שהיה בו די כדי להמיט חורבן על הפלשתים, למוטט עליהם ועליו גם יחד את המבנה כולו ולהביא לאינספור הרוגים.

"וַיִּקְרָא שְׁמֹשׁוֹן אֶל ה' וַיֹּאמֶר אֶ-דְּנִי ה' זְכַרְנִי נָא וַחֲזַקְנִי נָא אֲךָ הַפְּעַם הַזֶּה הָאֱלֹקִים וְאֶנְקָמָה נָקַם אֶחָת מִשְׁתֵּי עֵינַי מִפְּלִשְׁתִּים". תפילה זו, כך מובא בחז"ל, היה בה עומק נוסף ורבים אותם מגלים לנו חכמינו.

כך למשל מגלים לנו חז"ל אודות תוכן תפילתו (סוטה י, א): "אמר שמשון לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע, זכור לי עשרים שנה ששפטתי את ישראל, ולא אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל ממקום למקום."

עוד מובא (בראשית רבה טו, א): "אמר לפניו, רבון העולמים, הוי זכור לי אותה הברכה שברכני אבא יתן לך ויתן לך א-להותא". בכך הזכיר שמשון את הברכה בה נתברך יעקב אבינו מפי יצחק אביו (בראשית כו, כח): "וַיִּתֵּן לְךָ הָאֱלֹקִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וְגו'", ומשמעות 'אלקים' היינו כח וגבורה, אשר כה נדרשו לו באותה שעה.

ביאו לפניו - בדיעה

הברת קטעי התפילה - מתוך סידור שזוהדר

פסק מרן המחבר (א"י"ח ה, א): "כיון בברכות פירוש המלות. כשיזכיר השם, יכוין פירוש קריאתו באדנות שהוא אדון הכל, ויכוון בכתיבתו ביו"ד ה"א שהיה והווה ויהיה, ובהזכירו 'אלקים', יכוין: שהוא תקיף בעל היכולת ובעל הכוחות כולם."

הרה"ק ר' אברהם דוד מבוטשאטש בעל 'אשל אברהם' זי"ע מתייחס לקושי שבהקפדה עקבית על כוונות אלה, והפתרון אותו הוא מציע מקובל כיום בקהילות רבות בעם ישראל ומופיע בסידורים רבים.

ראשית, מציין ה'אשל אברהם' את העובדה הבאה - כי אף במקרים בהם נדרשת כוונה מסוימת, כדוגמת כתיבת ספר תורה או גט, ניתן לסמוך על הכוונה שהיתה בתחילת הכתיבה, והדבר מועיל אף לשאר הכתיבה בה לא כיוון הסופר כנדרש.

על פי זה הוא כותב (בספרו 'תפלה לודו' אות כא): "רבים אומרים לשם יחוד וכו' בפרטות כמה פעמים ביום, והסומך את עצמו על המאמר הראשון שקאי גם כן על כל הפרטים, גם כן יפה עושה... ונכון לפרש במאמר הראשון שמגלה דעתו על כל שייכות שיהיה לו למצוה... שהכל הוא על דעת הכוונה הנכונה לשם יחוד קוב"ה וכו'. ונכלל בכך הרבה כוונות פרטיות על צד היותר טוב, ויהיה כאילו פורטם."

המשך דבריו מביא את הנוסח אותו יש לומר מדי בוקר קודם ברכות התורה: "הריני מכוון מעתה ועד למחר בעת הזאת, בכל פעם שאזכיר שם הוי"ה הק' שהוא בכתיבתו היה הוה ויהיה, ובקריאתו שהוא אדון הכל, וכשאזכיר שם אלקים שהוא תקיף ובעל היכולת ובעל הכוחות כולם עילת העילות וסיבת הסיבות."

לצד זאת ראוי לציין להסתייגות שהובאה בסידורים - כי לא ניתן לסמוך על כך באמירת פסוק ראשון של קריאת שמע, וכן הובא (הליכות שלמה תפילה פ"א דבר הלכה ד) בשם הגאון ר' שלמה זלמן אורעבאך זצ"ל כי אף בברכה ראשונה של שמונה-עשרה לא יועיל נוסח זה, אלא בשניהם יש לכוון כראוי בכל שם ושם.

יה ושם

פסוקי שמות והטמון בהם

ביעז

"ביום קראתי ומענני תרהבני בנפשי עז" (תהלים קלח, א).

אדם השרוי בצרה, אם שכל בקדקודו - פונה למי שהישועות שלו ומעטיר לפניו בתחינה כי יסיר ממנו את הקושי וישפיע עליו רק טוב. אכן, התחושה הרווחת בקרב בני האדם היא - כי הרווח העיקרי מישועה זו הוא הפתרון הגשמי, ההיחלצות ממצב המצוקה.

אולם לא כך רואה זאת דוד המלך עליו השלום, וכפי שהפליא האלשיך הקדוש לבאר פסוק זה.

תחילת המזמור עוסקת בביטחון המוחלט והמוצק שיש לאדם בבוראו, ואם כן - מבאר האלשיך את תמיהתו כביכול של דוד המלך: "אחר שאני אבטח בך, מה יתן ומה יוסיף לי מה שתענני באמרתך", הלא עצם הביטחון משרה על האדם שלווה ונועם.

אלא מחדד דוד המלך נקודה יסודית בנוגע לקשר של האדם עם קונו, וזו לשון האלשיך: "כי הנה ביום קראתי ומענני תרהבני בנפשי עז", כי ביום ההוא שהחשבתי בכך, כל כך אני עלו בד שנתווספת בי הגדלת קדושה אפילו בגופי, וזהו 'תרהבני' שהוא את הגוף, ו'בנפשי' שהיא קדושה מעצמה, תרהיב עזו על תוקף קדושתה. כי זוהי יורה היות הוא יתברך דבק באדם, ועל ידי כן מתדבק אז יותר."

הפלא ופלא

שאלות וחידות בנביא התפילה

תשובות מגילון קודם פר' וארא:

1. תשובה ב.
2. תשובה ג.
3. תשובה א.

שם הזוכה בגיליון פר' מקץ:
הרב ויין יעקב ירוחם, ירושלים
 שם הזוכה בגיליון פר' ויגש:
הרב זאב יהודה אליאס, חיפה

לפתרון החידות יש לעיין בהרחבה בסידור המבואר ובמדוריו מבית מתיבתא.

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב

לכתובת מייל: m028039999@gmail.com

או בפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'מקושרים'. 3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרסס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

בקטע התפילה 'יה כבוד נאמר: ממזרח שמש עד מבוא מהלל שם ה' - מהו הפירוש הנכון בפסוק?

- א) אלה היושבים במזרח העולם ואף במערבו, אף אם הם נכרים, יהללו את הקב"ה.
- ב) השמש עצמה מהללת ומשבחת לבוראה, מדי יום מזריחתה ועד שקיעתה.
- ג) שתי התשובות נכונות.

בברכת 'גבורות' שבשמו"ע אנו אומרים: 'מתיה מתים ברחמים רבים... ומקים אמונתו לישיני עפר'. האם ידוע לך איזו תשובה אינה נכונה מבין התשובות הבאות?

- א) 'מתיה מתים' היינו תחיית המתים לעתיד לבוא, ואילו 'מקים אמונתו לישיני עפר' זו ההבטחה לצדיקים שלא יהיה להם גלגול מחילות.
- ב) 'מתיה מתים' הכוונה לחסדו יתברך שמחיה את החולים הנוטים למות, ואילו 'מקים אמונתו לישיני עפר' זו תחיית המתים לעתיד לבא.
- ג) 'מתיה מתים' זו רפואת הגוססים, ואילו 'מקים אמונתו לישיני עפר' היינו שמקיים הבטחתו לאבות הקדושים המכונים 'ישיני חברון'.

בשירת הים, המהווה חלק מפסוקי דזמרא נאמר: 'ה' איש מלחמה ה' שמו'. האם כוונת המילים 'ה' שמו' היא -

- א) שמו המיוחד הוא שם הוי"ה, שם המייצג את מידת החסד.
- ב) השי"ת אינו צריך להילחם בכלי-זין, אלא בשמו בלבד.
- ג) בכך שלחם הקב"ה במצרים על הים, יצא שמו וטבעו בעיני האומות.

